

УДК 378.6:37(477.53)“195”

DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2025-5\(224\)-65-69](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2025-5(224)-65-69)

БАСЕНКО РУСЛАН ОЛЕКСАНДРОВИЧ,

кандидат педагогічних наук, доцент, заступник директора з науково-педагогічної роботи, міжнародної та грантової діяльності, завідувач кафедри правознавства та фінансів, Полтавський інститут економіки і права ЗВО «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна», м. Полтава, Україна

Ruslan Basenko,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Deputy Director for Scientific and Pedagogical Work, International and Grant Activities, Head of the Department of Law and Finance, Poltava Institute of Economics and Law at the Open International University of Human Development “Ukraine”, Poltava, Ukraine

E-mail: basenko_ruslan@ukr.net

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-9760-6321>

ГУМАНІСТИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЙНО-УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ПОЛТАВСЬКОМУ ДЕРЖАВНОМУ ПЕДАГОГІЧНОМУ ІНСТИТУТІ ІМЕНІ В. Г. КОРОЛЕНКА У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТОЛІТТЯ

А Присвячено аналізу ціннісно-сміслового підґрунтя академічного менеджменту на прикладі вивчення процесів становлення гуманістичних засад організаційно-управлінської діяльності у Полтавському державному педагогічному інституті імені В. Г. Короленка у другій половині ХХ століття.

Розглянуто теоретичні основи академічного менеджменту та організаційно-управлінської діяльності. Виявлено, що вся сукупність управлінських підходів, методів, механізмів і рішень, спрямованих на забезпечення ефективного функціонування та розвитку закладу вищої освіти визначається концепцією академічного менеджменту. Конкретизовано особливості організаційно-управлінської діяльності в системі академічного менеджменту та проаналізовано його складники: ціннісно-стратегічний, організаційно-адміністративний, управління освітнім процесом, управління науково-дослідною діяльністю, фінансово-економічний, кадровий менеджмент, управління міжнародною діяльністю, забезпечення академічної доброчесності та корпоративної культури. Констатовано важливість інноваційної культури керівника закладу вищої освіти, що забезпечує його здатність адекватно реагувати на швидкі зміни освітнього середовища, впроваджувати нові педагогічні та управлінські технології, сприяти інтеграції у світовий освітньо-науковий простір.

Проаналізовано зміст організаційно-управлінської діяльності у Полтавському державному педагогічному інституті імені В. Г. Короленка у другій половині ХХ століття та виявлено її чинники, гуманістична ціннісно-сміслова основа тогочасного освітнього менеджменту; збалансованість напрямів управлінської діяльності та пропорційна увага до всіх складників академічного менеджменту; готовність до сприйняття та виробництва інновацій, що успішно було реалізовано у пілотному проєкті курсу «Основи педагогічної майстерності»; особистісний чинник та інноваційність тогочасного керівництва закладу освіти; «етос» корпоративності та колективізму з-поміж викладачів і здобувачів освіти, які працювали та навчалися, маючи спільне ціннісне та життєво-сміслові самовизначення;

Зроблено висновок, що успішний розвиток Полтавського державного педагогічного інституту імені В. Г. Короленка у другій половині ХХ століття, попри об'єктивні та не завжди сприятливі обставини часу, був обумовлений комплексним підходом до управління закладом. Виявлено, що тогочасні керівники закладу освіти розуміли важливість ціннісно-сміслових засад академічного менеджменту, забезпечували стратегічне планування та оперативне управління закладом освіти на засадах гуманізму, збалансованості управлінської діяльності, готовності до сприйняття та творення нових підходів до організації та впорядкування освітнього процесу.

Ключові слова: академічний менеджмент; інноваційна культура; ПДПІ імені В. Г. Короленка; гуманізм; гуманістична педагогіка; педагогічні ідеї; організаційно-управлінська діяльність; особистість; цілісна освіта; М. Семиволос; О. Зубань; І. Зязюн; В. Пащенко; А. Каришин; П. Денисовець

HUMANISTIC PRINCIPLES OF ORGANIZATIONAL AND MANAGERIAL ACTIVITIES AT THE POLTAVA V. G. KOROLENKO STATE PEDAGOGICAL INSTITUTE IN THE SECOND HALF OF THE 20TH CENTURY

С The state is devoted to the analysis of the value-semantic basis of academic management using the example of the processes involved in forming the humanistic foundations of organizational and managerial activity at Poltava V. G. Korolenko State Pedagogical Institute

in the second half of the 20th century. The theoretical foundations of academic management and organizational and managerial activities are considered. It is revealed that the entire set of management approaches, methods, mechanisms, and solutions aimed at ensuring the effective functioning and development of higher education is determined by the concept of academic management. The features of organizational and managerial activity in the system of academic management are specified, and its components are analyzed: value-strategic, organizational and administrative, educational process management, research and development management, financial and economic, personnel management, international activity management, ensuring academic integrity and corporate culture. The importance of the innovative culture of the head of higher education institution, which ensures his/her ability to adequately respond to rapid changes in the educational environment, to implement new pedagogical and management technologies, and promote integration into the global educational and scientific space, is stated.

The content of organizational and managerial activities at Poltava V. G. Korolenko State Pedagogical Institute in the second half of the twentieth century is analyzed, and its factors are identified, including the humanistic value-semantic basis of educational management of that time; the balance of areas of management activity and proportional attention to all components of academic management; readiness to perceive and produce innovations, which was successfully implemented in the pilot project of the course "Fundamentals of Pedagogical Mastery"; the personal factor and innovativeness of the leadership of the educational institution; the "ethos" of corporatism and collectivism among teachers and applicants for education who worked and studied, having a common value and life-semantic self-determination;

It is concluded that the successful development of Poltava V.G. Korolenko State Pedagogical Institute in the second half of the twentieth century, despite the objective and not always favorable circumstances of the time, was due to an integrated approach to the management of the institution. It was revealed that the then leaders of the educational institution understood the importance of the value-semantic foundations of academic management, ensured strategic planning and operational management of the educational institution based on humanism, a balance of management activities, and a readiness to perceive and create new approaches to the organization and streamlining of the educational process.

Keywords: academic management; innovative culture; Poltava V.G. Korolenko State Pedagogical Institute; humanism; humanistic pedagogy; pedagogical ideas; organizational and managerial activities; personality; holistic education; M. Semivolos, O. Zuban, I. Zyazyun, V. Pashchenko, A. Karyshyn, P. Denisovets

Актуальність проблеми. Пильний погляд на стан розвитку вищої освіти засвідчує очевидну складність перебігу започаткованих реформ, які, на жаль, почасти мають надмірно перманентний і суперечливий характер. Педагогічна громадськість активно дискутує над ідеями укрупнення мережі закладів вищої освіти, змін ліцензійних умов упровадження освітньої діяльності, переформатування науково-педагогічних посад і багатьма іншими озвученими проектами змін. Поряд із необхідними стратегічними ідеями адаптації системи вищої освіти до функціонування в умовах глобальної невизначеності та викликах воєнного стану, вища освіта зазнає й неперервних локальних змін у низці напрямів організації освітнього процесу: невиправдано часто окремі заклади освіти змінюють вимоги до методичного забезпечення, надмірно регулюють освітній процес, окремі керівники вдаються до «ручного» управління, а викладачі раз у раз нарікають на неконкурентну заробітну плату. Тому цілком закономірно, що нині освітяни все частіше згадують гоголівські сюжети про приїзд ревизора, готуючись до якого тогочасний доглядач шкіл у повітовому місті Лука Лукич нарікав: «Не доведи Боже служити по вченій галузі! Всього боїшся: всякий втручається, всякому хочеться показати, що він теж розумна людина» [2].

Не потребує доведення теза про те, що в реалізації сучасних освітніх реформ винятково важливе місце належить академічному менеджменту. Інноваційність, лідерство, освітня філософія керівника закладу вищої освіти в значній мірі визначають вектори розвитку колективу та обумовлюють стан освітнього середовища. Саме від комплексу професійних якостей, цінностей, знань і практичних умінь лідера закладу освіти, залежить його здатність не лише реагувати на зміни у внутрішньому та зовнішньому середовищі, а й ініціювати їх, створюючи сприятливі умови для розвитку інновацій в освітньому та науково-дослідному процесах. Інноваційна

культура керівника закладу вищої освіти є передумовою ефективного функціонування та конкурентоспроможності освітньої установи в умовах глобалізації, цифровізації та інтеграції України в світовий освітній простір [7].

Нині існує та впроваджується чимало підходів до академічного менеджменту – від кардинальної перебудови його організаційної основи в межах експерименту з наглядними радами ЗВО до теорій контрольованого хаосу, який в умовах синергетичної картини світу, очевидно, має право на життя. У таких умовах виняткового значення набувають ціннісно-сміслові основи академічного менеджменту, система цінностей і візій, які визначають організаційно-управлінські основи функціонування закладу вищої освіти. У цьому контексті пізнавальну і практичну цінність становить історико-педагогічний досвід розвитку гуманістичних засад організаційно-управлінської діяльності у Полтавському державному педагогічному інституті імені В. Г. Короленка у другій половині ХХ століття, який багато в чому визначив його сучасне реноме та педагогічний імідж із-поміж закладів вищої педагогічної освіти України.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Історичний поступ Полтавського державного педагогічного інституту імені В. Г. Короленка (нині – Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка) досить розлого представлений у численних історичних студіях, що обумовлено не лише активною діяльністю вчених історичного (нині історико-географічного) факультету, але й впливовим положенням закладу в національній педагогічній освіті, що викликало науковий інтерес до витоків його освітньої та наукової, нині вже понад столітньої, традиції. Узвичаєний в академічних статтях «пантеон» учених, які досліджували історію ПНПУ імені В. Г. Короленка важливо розпочати ім'ям історика, краєзнавця, професора О. Єрмака, який багато років поспіль скрупульозно, вивчаючи джерело за

джерелом, «виписував» історію вишу, досліджував академічні та особисті долі його лідерів, викладачів і видатних студентів, напрацювавши понад одну тисячу наукових студій. Значний внесок у вивчення історії ПНПУ імені В. Г. Короленка належить ученим Л. Бабенко, Н. Білик, Л. Булаві, Ю. Вільховому, Ю. Волошину, П. Гавришу, Б. Году, М. Гриньовій, Т. Демиденко, В. Зелюку, О. Ільченко, П. Киридону, С. Клепку, П. Кравченку, О. Лавріненку, О. Лук'яненку, В. Мокляку, О. Нестулі, В. Пашенку, Л. Семеновській, Р. Сітарчуку, В. Сушку та іншим дослідникам, які посутньо висвітлювали найширше коло питань історичного поступу закладу, нині активно вивчають його минуле та сьогодення.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Не применшуючи суттєвого внеску дослідників щодо вивчення історичних умов функціонування ПНПУ імені В. Г. Короленка, дослідження особливостей реалізації різних напрямів його діяльності, пізнавальний потенціал становить проблематика формування стратегічно-ціннісних засад академічного менеджменту. Важливо прослідкувати ціннісно-смісловий фундамент, який визначав особливості організаційно-управлінської діяльності, зокрема в період післявоєнної відбудови та розквіту закладу в другій половині ХХ століття – доба, що дозволяла впізнавати виш за його винятковими здобутками: треком педагогічної майстерності та теорії педагогіки, іменами багатьох знаних учених і зосібно тогочасного ректора Івана Зязюна, понад тридцятьма колективами художньої самодіяльності й зокрема оперною студією та українським народним хором «Калина».

Мета статті: проаналізувати становлення ціннісно-сміслового підґрунтя академічного менеджменту шляхом вивчення гуманістичних засад організаційно-управлінської діяльності у Полтавському державному педагогічному інституті імені В. Г. Короленка у другій половині ХХ століття.

Викладення основного матеріалу. Розбудова сучасного закладу вищої освіти засвідчує очевидну важливість функціонування системи управління та якості вищої освіти, що визначає його конкурентоздатність в освітньому просторі країни та громади. Уся сукупність управлінських підходів, методів, механізмів і рішень, спрямованих на забезпечення ефективного функціонування та розвитку закладу вищої освіти визначається концепцією академічного менеджменту. Вона методологічно поєднує принципи класичного менеджменту та особливості організації освітнього процесу, наукових досліджень, ціннісно-виховної та інших видів діяльності в закладі освіти.

У сучасних дослідженнях академічний менеджмент визначається як управлінська діяльність, що забезпечує досягнення стратегічних цілей закладу вищої освіти, формування конкурентоспроможного освітнього середовища, розвиток кадрового потенціалу та підтримку академічних цінностей (автономія, академічна доброчесність, свобода викладання і досліджень тощо). Академічний менеджмент становить собою комплексну систему управління, що інтегрує освітній, науковий, фінансовий і соціальний складники для ефективного розвитку закладу вищої освіти [8].

Важливо, що концепція *академічного менеджменту* дає змогу «підсвітити» зміст *організаційно-управлінської*

діяльності, що зосереджується навколо ключових складників, як-от:

1) ціннісно-стратегічний, що дає змогу здійснювати формування місії, візії та довгострокових цілей закладу вищої освіти, обґрунтовувати стратегію розвитку в умовах глобалізації, нестабільності та конкуренції;

2) організаційно-адміністративний, що орієнтує на створення ефективної структури управління, оптимізацію модерування виробничих (освітніх, наукових тощо) і процесів ухвалення ефективних рішень, забезпечення стійкої комунікації як у межах закладу освіти, так і з громадськістю та усіма зацікавленими стейкхолдерами;

3) управління освітнім процесом, що передбачає розроблення освітніх програм, забезпечення якості освіти, впровадження інноваційних методів навчання, дотримання стандартів вищої освіти;

4) управління науково-дослідною діяльністю, що забезпечує координацію підготовки наукових проєктів, розвиток наукових шкіл, інтеграцію у міжнародний науковий простір;

5) фінансово-економічний, що визначає механізми та підходи до формування бюджету, залучення додаткових джерел фінансування, управління ресурсами;

6) кадровий менеджмент, що дає змогу здійснювати підбір, розвиток і мотивацію науково-педагогічних кадрів, забезпечує створення умов для професійного зростання всіх учасників освітнього процесу;

7) управління міжнародною діяльністю, що дає змогу постійно розширювати академічну мобільність, брати активну участь у міжнародних освітніх і наукових грантових програмах і проєктах;

8) забезпечення академічної доброчесності та корпоративної культури, формування ціннісних орієнтирів, прозорості й відповідальності в усіх сферах діяльності закладу вищої освіти [10].

Формування ціннісно-сміслових засад організаційно-управлінської діяльності значно залежить від інноваційної культури керівника закладу вищої освіти, що виступає рушійною силою модернізації освітньої діяльності, підвищення конкурентоспроможності закладу освіти та формування сприятливого середовища для розвитку наукового потенціалу та особистісного зростання учасників освітнього процесу. В умовах глобалізації, цифровізації та зростаючої конкуренції керівник закладу вищої освіти виступає не лише адміністратором, але й стратегом, здатним забезпечити інноваційність інституційного розвитку.

Інноваційна культура забезпечує здатність керівника закладу вищої освіти адекватно реагувати на швидкі зміни освітнього середовища, впроваджувати нові педагогічні та управлінські технології, сприяти інтеграції у світовий освітньо-науковий простір. Крім того, високий рівень інноваційної культури освітнього менеджера сприяє створенню сприятливого організаційного клімату, де заохочується ініціативність, креативність і демократичні наукові пошуки викладачів і здобувачів освіти. Інноваційна культура освітнього управління дозволяє ефективніше поєднувати освітню, наукову та управлінську діяльність. Вона виявляється

у здатності впроваджувати сучасні цифрові рішення для управління закладом освіти, розвивати підприємницьку та проєктну діяльність, залучати додаткові ресурси.

Реалізація інноваційної культури керівником ЗВО здійснюється на кількох рівнях: ціннісно-мотиваційному рівні (визнання важливості інновацій, їхнє розуміння як ресурсності для перспективного розвитку); когнітивному (володіння сучасними знаннями у сфері педагогічних, управлінських, цифрових і комунікативних технологій, розуміння світових тенденцій розвитку освіти, наукової інтеграції та цифровізації); діяльнісно-практичному (здатність проєктувати стратегії інноваційного розвитку закладу освіти, впроваджувати нові управлінські моделі, забезпечувати ефективне використання людського та матеріально-технічного потенціалу, готовність до ризику, гнучкість у прийнятті рішень і прагнення до неперервного вдосконалення); комунікативного (відкритість до партнерства як із колективом і здобувачами освіти, так і з іншими освітніми й науковими інституціями, бізнесом, міжнародними організаціями).

Розглядаючи ретроспективно освітній поступ Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка бачимо, що свій внесок у розвиток вітчизняного досвіду академічного менеджменту та історичний приклад відкритості до інновацій заклад успішно продемонстрував у другій половині XX століття. Тогочасні ректори М. Семиволос (1953–1971 рр.), О. Зубань (1971–1975 рр.), І. Зязюн (1975–1990 рр.), В. Пащенко (1990–2008 рр.) успішно забезпечили не лише повоєнну відбудову закладу освіти, але й упровадили значну кількість педагогічних підходів, методик і технологій, які забезпечили тогочасний інноваційний розвиток королєнківського вишу [4].

Дослідники історії вишу Б. Год, О. Єрмак зазначали, що у другій половині XX століття ефективне управління процесом відновлення освітньої й наукової діяльності забезпечило успішні результати: помітно зросла кількість колективу педагогічних працівників; було розроблено та впроваджено нові навчальні плани однопрофільної підготовки фахівців; зросла кількість здобувачів освіти, ряди яких поповнилися студентами-учасниками війни; відновилися наукові дослідження, успішно було захищено низку кандидатських дисертацій (А. Каришин, Г. Оплакський, Т. Марусенко та ін.); поліпшилася матеріальна база закладу освіти, зокрема було введено в експлуатацію головний корпус закладу освіти, де розмістилося 48 аудиторій; суттєво зростала художня самодіяльність, було започатковано роботу оперної студії при Полтавському державному педагогічному інституті імені В. Г. Короленка та українського народного хору «Калина» [3, с. 59–65; 5, с. 175].

Згадувані дослідники Б. Год, О. Єрмак зазначали: «Ректорат постійно дбав про підвищення наукової кваліфікації та педагогічної майстерності професорсько-викладацького складу. Із цією метою викладачі систематично відряджалися на факультети підвищення кваліфікації, на стажування у ВНЗ і наукові установи, їм надавалися творчі відпустки. На факультетах працювали постійно діючі теоретичні семінари викладачів. Кількість викладачів із науковими ступенями й званнями зростала» [3, с. 66–67].

Успішність організаційно-управлінської діяльності у Полтавському державному педагогічному інституті імені В. Г. Короленка у другій половині XX століття, на наш погляд, була визначена кількома чинниками:

1) гуманістична ціннісно-смилова основа тогочасного освітнього менеджменту, що забезпечила фокусування уваги на розвитку викладачів і здобувачів освіти, визначила необхідність побудови людиноцентричного освітнього середовища, зорієнтованого на інтереси та освітні потреби як викладача, так і здобувача освіти;

2) збалансованість напрямів управлінської діяльності, пропорційна увага до всіх складників академічного менеджменту (освітній процес, методичне забезпечення, формування кадрового потенціалу, розвиток матеріальної бази, активізація виховної роботи та заснування колективів художньої самодіяльності, спортивні змагання тощо);

3) готовність до сприйняття та виробництва інновацій, що успішно було реалізовано зокрема у пілотному проєкті курсу «Основи педагогічної майстерності», авторських педагогічних методиках викладачів вишу, педагогічних технологіях освітнього «занурення» тощо;

4) особистісний чинник, інноваційність тогочасного керівництва закладу освіти, яке працювало єдиною командою (І. Зязюн, А. Каришин, П. Денисовець та інші керівники інституту та факультетів) [6] та було не лише готовим сприймати інновації, але й виступило чи не першими в тогочасній Україні освітніми реформаторами, педагогічний ризик яких виявився виправданим і забезпечив суттєве зростання потенціалу не лише Полтавського державного педагогічного інституту імені В. Г. Короленка, але й загалом тогочасної вищої педагогічної освіти; тогочасні керівники вишу виступали ключовими фігурами у стратегічному, організаційному та соціально-культурному вимірах його функціонування, сміливо та далекоглядно визначали пріоритети розвитку, формували освітню політику, забезпечували адміністрування та координацію всіх сфер діяльності закладу [1];

5) «етос» корпоративності та колективізму з-поміж викладачів і здобувачів освіти, які працювали та навчалися, маючи спільне ціннісне та життєво-смилове самовизначення; спільна система цінностей, норм, традицій і принципів забезпечувала єдність колективу викладачів, студентів та адміністрації, сприяла формуванню позитивного іміджу закладу та його успішному розвитку (корпоративна культура, спільні стандарти поведінки та етики, піклування про імідж і репутацію вишу, розуміння колективної відповідальності та орієнтація на досягнення спільних стратегічних цілей).

Суттєву роль у успішному поступі Полтавського державного педагогічного інституту імені В. Г. Короленка відіграла гуманістична основа тогочасної стратегії закладу. Гуманістичні засади організаційно-управлінської діяльності визначалися пріоритетом цінності особистості, її прав, потреб і можливостей у процесі освітньої та управлінської взаємодії. Вони базувалися на ідеях гуманізму, які передбачають орієнтацію не лише на досягнення академічних чи професійних результатів, а й на всебічний розвиток студента та формування відповідальної, соціально активної й моральної особистості [9].

Вивчення історичного поступу королівського вишу в другій половині ХХ століття свідчить, що тогочасна організаційно-управлінська діяльність базувалася на кількох принципах, зокрема: пріоритет особистості, що спрямовувало управлінські процеси на створення умов, насамперед матеріальних, для самореалізації викладачів і студентів, для забезпечення можливості праці та навчання; поваги до їхніх прав, гідності, свободи думки та вибору; соціальна справедливість, що орієнтувало освітній процес на забезпечення рівного доступу до освіти, недопущення дискримінації тощо; орієнтація на розвиток особистісного потенціалу, що визначило поряд із освітніми пріоритетами передавання знань і виховні – розвиток громадянина, здатного до відповідального ухвалення рішень, до міжособистісної та міжкультурної комунікації; етичність і моральність управління, що забезпечувало дотримання принципів чесності та відповідальності в організації освітнього процесу та загалом функціонування закладу освіти.

Звісно, з огляду на виклики часу, тогочасна організаційно-управлінська діяльність у закладі вищої освіти не була позбавлена й недоліків: ідеологізація змісту навчання, елементи авторитаризму в управлінні, нестача матеріальних ресурсів тощо. У другій половині ХХ століття Полтавський державний педагогічний інститут функціонував в умовах комунізованої України, а його «життєпис» – у контексті загальнодержавних суспільно-політичних і соціально-економічних процесів. Очільники вишу та академічний

менеджмент працювали в обставинах часу, які не завжди давали змогу реалізувати весь потенціал гуманістичного підходу до функціонування закладу вищої освіти.

Висновки з даного дослідження. Як бачимо, у другій половині ХХ століття у Полтавському державному педагогічному інституті імені В. Г. Короленка було успішно реалізовано комплексний підхід до управління закладом та успішно розв'язано значну кількість організаційно-управлінських завдань. Показовим було те, що тогочасні керівники вишу розуміли важливість ціннісно-смыслових засад академічного менеджменту, забезпечували стратегічне планування та оперативне управління закладом освіти на засадах гуманізму, збалансованості управлінської діяльності, готовності до сприйняття та творення нових підходів до організації та впорядкування освітнього процесу. Попри об'єктивні та не завжди сприятливі обставини часу, реалізація організаційно-управлінських процесів була досить успішною, що засвідчило пріоритетне становище тогочасного Полтавського державного педагогічного інституту імені В. Г. Короленка у системі радянської педагогічної освіти.

Перспективи подальших розвідок ми вбачаємо у дослідженні впровадження гуманістичних засад організаційно-управлінської діяльності у Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка в сучасних умовах інноваційного поступу та досягнення пріоритетів сталого розвитку.

Список використаних джерел

1. Вища педагогічна освіта і наука України: історія, сьогодення та перспективи розвитку. Полтавська область / за заг. ред.: В.О. Пашенка, М.І. Степаненка, Б.В. Года. Полтава: ТОВ «АСМІ», 2008. 476 с.
2. Гоголь М. Ревізор. URL: https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=405#google_vignette (дата звернення: 01.08.2025).
3. Год Б., Єрмак О. Полтавський педінститут у роки Великої вітчизняної війни та післявоєнний період. *Історична пам'ять*. 2010. № 1. С. 58–71.
4. Год Б. В., Єрмак О. П., Киридон П. В. Полтавський державний педагогічний університет імені В. Г. Короленка: історія і сучасність. Полтава: ПДПУ, 2009. 194 с.
5. Дери́марко Є., Снігу́ренко В. Оперна студія при Полтавському державному педагогічному інституті імені В.Г. Короленка. *Історична пам'ять*. 2014. № 30/31. С. 177–183.
6. Історичний факультет Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка: збірник матеріалів і біобібліографічні покажчики. Полтава: ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2018. 456 с.
7. Козлов Д. О. Інноваційна культура майбутнього керівника закладу загальної середньої освіти: теорія та методика розвитку. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2020. 496 с.
8. Кравченко Л. Неперервна педагогічна підготовка менеджера і освітнього лідера: навч.-метод. посіб. Полтава: Техсервіс, 2007. 496 с.
9. Лаврінченко О. Історія педагогічної майстерності: навч. посіб. для студентів педагогічних ВНЗ, аспірантів, вчителів. Київ: Богданова А.М., 2009. 328 с.
10. Теорії та технології інноваційного розвитку вищої освіти: глобальний і регіональний контексти: монографія / за заг. ред. А. А. Сбруєвої. Суми: Вид-во СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2015. 520 с.

References

1. Pashchenko, V. O., Stepanenko, M. I., & Hod, B. V. (Eds.). (2008). *Vyshcha pedahohichna osvita i nauka Ukrainy: istoriia, sohodennia ta perspektivy rozvytku. Poltavska oblast [Higher pedagogical education and science of Ukraine: history, present and development prospects. Poltava region]*. Poltava: TOV «ASMI» [in Ukrainian].
2. Hohol, M. Revizor [Revizor]. Retrieved from https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=405#google_vignette [in Ukrainian].
3. Hod, B. & Yermak, O. (2010). Poltavskiy pedinstytut u roky Velykoi vitchyznanoi viiny ta pislavoiennyi period [Poltava Pedagogical Institute during the Great Patriotic War and the post-war period]. *Istorychna pamiat [Historical memory]*, 1, 58-71 [in Ukrainian].
4. Hod, B. V., Yermak, O. P., & Kyrydon, P. V. (2009). *Poltavskiy derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni V.H. Korolenka: istoriia i suchasnist [Poltava State Pedagogical University named after V.G. Korolenko: history and present]*. Poltava: PDPU [in Ukrainian].
5. Derymarko, Ye., & Snihurenko, V. (2014). Opera studii pry Poltavskomu derzhavnomu pedahohichnomu instytuti imeni V.H. Korolenka [Opera Studio at the Poltava State Pedagogical Institute named after V.G. Korolenko]. *Istorychna pamiat [Historical memory]*, 30/31, 177-183 [in Ukrainian].
6. *Istorychnyi fakultet Poltavskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni V.H. Korolenka [Faculty of History of Poltava National Pedagogical University named after V.G. Korolenko]: zbirnyk materialiv i biobibliohrafichni pokazhchyky*. (2018). Poltava: PNPV imeni V. H. Korolenka [in Ukrainian].
7. Kozlov, D. O. (2020). *Innovatsiina kultura maibutnoho kerivnyka zakladu zahalnoi serednoi osvity: teoriia ta metodyka rozvytku [Innovation culture of the future head of a general secondary education institution: theory and development methods]*. Sumy: SumDPU imeni A.S. Makarenka Korolenka [in Ukrainian].
8. Kravchenko, L. (2007). *Neperervna pedahohichna pidhotovka menedzhera i osvitnoho lidera [Continuous pedagogical training of a manager and educational leader]: navch.-metod. posib*. Poltava: Tekhservis [in Ukrainian].
9. Lavrinenko, O. (2009). *Istoriia pedahohichnoi maisternosti [History of pedagogical skills]: navch. posib. dlia studentiv pedahohichnykh VNZ, aspirantiv, vchyteliv*. Kyiv: Bohdanova A.M. [in Ukrainian].
10. Sbrueva, A. A. (Ed.). (2015). *Teorii ta tekhnolohii innovatsiinoho rozvytku vyshchoi osvity: hlobalnyi i rehionalnyi konteksty [Theories and technologies of innovative development of higher education: global and regional contexts]: monohrafiia*. Sumy: Vyd-vo SumDPU imeni A.S. Makarenka [in Ukrainian].

Дата надходження до редакції
авторського оригіналу: 16.08.2025